KORNELIA CHORYŃSKA
Publiczna Biblioteka Pedagogiczna w Poznaniu Filia w Swarzędzu

KATARZYNA ZYGMUNT
Biblioteka Główna i Centrum Informacji Naukowej Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu
Filia nr 2 przy Wydziale Ogrodnictwa i Architektury Krajobrazu

CZYTELNIK W PIŻAMIE, CZYLI NOWA CZASOPRZESTRZEŃ BIBLIOTEKI

Abstrakt

Za pośrednictwem Internetu komunikujemy się z całym światem. Siedzimy w domu w piżamie i kilkoma ruchami ręki, za pomocą kilku kliknięć myszką, dostajemy prawie wszystko, czego potrzebujemy. Ten powszechny i niemal nieograniczony dostęp do zasobów bibliotecznych, przez sieć internetową, zdaje się być silną konkurencją dla tradycyjnych bibliotek i zagrożeniem dla pracy bibliotekarza. Czy to prawda? Internet, wbrew pozorom, nie jest konkurentem. Jest idealnym uzupełnieniem oferty bibliotek – ułatwia ich funkcjonowanie oraz zwiększa atrakcyjność i dostępność tych instytucji. Jednocześnie, przysparzając pracy bibliotekarzom, wymaga od nich ciągłego rozwoju, dokształcania się i jeszcze większego zaangażowania w życie lokalnych społeczności. Aktywność w przestrzeni wirtualnej staje się koniecznością dla bibliotek, które muszą się zmieniać wraz ze zmianami w otoczeniu, by w pełni dopasować się do potrzeb współczesnego odbiorcy usług bibliotecznych.

Słowa kluczowe

Internet w bibliotece, rola bibliotekarza we współczesnej bibliotece, szanse i zagrożenia wirtualnej biblioteki

OD KAŁAMARZA DO KLAWIATURY

Czasy braku elektryczności, telefonów, kserografów i skanerów, czasy, kiedy potrzeba zbierania materiałów czy przeczytania książki z biblioteki równała się z koniecznością ubrania się, wyjścia z domu, pokonania drogi z domu do biblioteki oraz długim godzinom przeglądania bibliotecznych zbiorów, nierzadko kartka po kartce, mamy już za sobą. Jedyne, co pozostało i łączy czas przeszły z teraźniej-

szym, to długie przeglądanie, ale już nie zbiorów jednej biblioteki, a kilku czy kilkudziesięciu bibliotek i niezliczonej liczby katalogów oraz baz danych bibliograficznych, abstraktowych i pełnotekstowych. A wszystko to za sprawą Internetu, bez którego trudno sobie wyobrazić współczesną egzystencję w świecie, nie tylko bibliotekarskim.

Dzisiaj Internet jest związany niemal ze wszystkimi dziedzinami ludzkiej aktywności. Wirtualny świat przyciąga nowych użytkowników, kusi swą łatwo dostępną i atrakcyjną ofertą, zmieniając przy tym sposób i jakość życia wielu osób[1]. Internet oraz World Wide Web pełnią istotną rolę zarówno w prywatnym życiu każdego człowieka, jak i w przedsiębiorstwach czy organizacjach *non-profit*. Wyniki badań nad korzystaniem z usług internetowych w Polsce wskazują, że osoby mające dostęp do Internetu posługują się nim przede wszystkim w celu obsługi poczty elektronicznej oraz korzystania ze stron WWW[2].

Współcześnie trudno sobie wyobrazić świat bez Internetu. Za pomocą wirtualnej rzeczywistości można się komunikować, korzystać z usług bankowych, robić zakupy czy wypożyczać książki. Właśnie powszechny dostęp do niemal nieograniczonych zasobów zdaje się być silnym konkurentem dla tradycyjnych bibliotek. By te mogły w dalszym ciągu funkcjonować, konieczne jest dostosowanie się do nowej sytuacji, w której potencjalny czytelnik, nie wychodząc z domu, za pomocą kilku kliknięć myszką może wypożyczyć książkę lub skorzystać z czasopism. Dla współczesnych użytkowników biblioteki istotne jest nie samo dotarcie do źródła informacji, ale przede wszystkim szybkość jej zdobycia, kompletność zbiorów oraz możliwość uzyskania dostępu do światowych zasobów informacyjnych[3].

Czy rzeczywiście biblioteka jest skazana na walkę o czytelnika z całym wirtualnym światem? Po uważniejszym przyjrzeniu się zagadnieniu można zauważyć, że Internet, wbrew pozorom, nie jest konkurentem. Jak wynika z przeprowadzonych przez Zenona Krupę badań, nie stał się on zagrożeniem dla biblioteki, ale uzupełnieniem jej działań. Osoby poszukujące informacji korzystają z biblioteki i wirtualnej sieci, a ci, dla których strony WWW są jedynym źródłem wiedzy, stanowią zdecydowaną mniejszość[4]. Internet jest zatem idealnym uzupełnieniem oferty bibliotek, ułatwia funkcjonowanie tych instytucji oraz zwiększa ich atrakcyjność i dostępność. Jednocześnie, przysparzając pracy bibliotekarzom, wymaga od nich ciągłego rozwoju, dokształcania się i jeszcze większego zaangażowania w życie lokalnych społeczności. Staje się, przez możliwość dostępu do biblioteki po godzinach pracy, czyli właśnie spoza jej fizycznej przestrzeni, poszerzeniem zakresu jej usług. To dzięki dostępności do katalogów bibliotecznych online czytelnik ma możliwość przeszukania zbiorów bibliotecznych bez konieczności wychodzenia z domu.

---

[1] J. Załubski, *Media bez tajemnic*, Poznań 2002, s. 238.

[2] B. Kijewska, *Internet jako przykład nowych mediów a emancypacja kobiet*, [w:] *Nowe media – nowe w mediach*, pod red. I. Borkowskiego i A. Woźnego, Wrocław 2001, s. 284–285.

[3] B. Boryczka, *Praktyczny przewodnik po Internecie dla bibliotekarzy*, Bydgoszcz 2003, s. 7.

[4] Z. Krupa, *Internet – zagrożenie czy uzupełnienie tradycyjnej biblioteki?*, „Biuletyn EBIB", [online] http://www.ebib.pl/publikacje/matkonf/biblio21/sesja7ref2.pdf [dostęp: 10.06.2014].

Otwiera się zatem nowy, szerszy obszar obecności biblioteki, stąd tak konieczne jest zaproponowanie czytelnikowi atrakcyjnej odsłony tejże przestrzeni. Użytkownicy bibliotek coraz częściej korzystają z Internetu, dlatego każda książnica powinna zwiększać swoją ofertę usług sieciowych i zapewniać stały dostęp do baz danych przez rozwój portali bibliotecznych z interaktywnymi usługami informacyjnymi[5]. Niezwykle istotne jest prowadzenie profesjonalnych serwisów dla czytelników, które stanowią dużą bazę informacji odpowiednio wyselekcjonowanych, pogrupowanych i uporządkowanych, tworzącą system dostępny dla każdego użytkownika[6].

Powszechnie wiadomo, że biblioteki, zwłaszcza te mniejsze, dysponują bardzo ograniczonym budżetem. Wraz z upływem czasu wzrastają też oczekiwania wobec bibliotek. Te już dawno przestały być tylko miejscem z regałami, stając się niemal ośrodkami kultury. To właśnie internetowa odsłona biblioteki jest doskonałym rozwiązaniem problemów rosnących oczekiwań i braku środków na ich realizację. Stworzenie własnej strony czy aktywność na portalach społecznościowych otwiera bibliotekę na przestrzeń wirtualną bez potrzeby angażowania dużych nakładów finansowych. Biblioteki coraz częściej stosują nowe formy oddziaływania na czytelników i społeczność lokalną, wykorzystują do tego celu swoje internetowe strony jako element *public relations*[7]. Jest to instrument komunikacji marketingowej, za pomocą którego można wywierać wpływ na otaczające środowisko. Podstawową funkcją, jaką pełnią *public relations* w bibliotece, jest kreowanie dobrego wizerunku tej instytucji oraz jej pozytywnego odbioru przez społeczność. Cel ten osiągany jest zarówno poprzez czynniki związane z biblioteką – takie jak lokalizacja, misja czy historia, jak też dzięki cechom bezpośrednio związanym z osobą bibliotekarza – jak choćby profesjonalizm i skuteczna obsługa użytkownika[8]. Wykorzystywanie narzędzi i technik *public relations* jest bardzo dobrą metodą promocji każdej biblioteki. Umożliwiają one łatwy przepływ informacji na temat oferty i usług świadczonych przez tę instytucję, a to z kolei pozytywnie odbija się na kontaktach i relacjach kształtowanych ze środowiskiem zewnętrznym[9].

Strona internetowa biblioteki lub konto na profilu społecznościowym powodują, że o wiele łatwiejsza jest jej obecność w społeczności lokalnej oraz bardziej ugruntowane staje się miejsce biblioteki w świadomości czytelników. Co więcej, montując urządzenie rozdzielające radiowo sygnał internetowy w pomieszczeniach,

---

[5] A. Lakos, Ch. Gray, *Personalized library portals as an organizational culture change agent,* „Information Technology and Libraries" 2000, nr 4, s. 169–174.

[6] M. Nahotko, *OPAC biblioteczny i portal internetowy – podobieństwa i różnice*, „Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej" 2001, nr 3, s. 6.

[7] M. Dudziak-Kowalska, *Internetowe strony www bibliotek jako element public relations,* „Biuletyn EBIB" 2004, nr 5, [online] http://ebib.oss.wroc.pl/2004/56/kowalska.php [dostęp: 10.06.2014].

[8] K. Dobrzański, *Uwarunkowania i zasadność public relations w działaniu organizacji niedochodowych,* [w:] *Public relations,* pod red. J. Świdy i D. Tworzydły, Rzeszów 2003, s. 312.

[9] J. Pasztaniec-Jarzyńska, *Działalność promocyjna w bibliotece. Dlaczego, jak, dla kogo?,* „Biuletyn Informacyjny Biblioteki Narodowej" 2001, nr 4, s. 6.

biblioteka poszerza zakres swojej oferty o zasoby całego wirtualnego świata, czyniąc przestrzeń biblioteczną jeszcze bardziej atrakcyjną.

Jak wiadomo, każda innowacja niesie za sobą pewne zagrożenia. I nie inaczej jest w przypadku rozwoju przestrzeni wirtualnej biblioteki. Oczywiście, czytelnik może skorzystać z propozycji biblioteki, nawet nie zmieniając piżamy na strój dzienny, ale dochodzi wówczas do groźnego zjawiska, jakim jest zaburzenie relacji czytelnik–bibliotekarz, która mogłaby sprowadzać rolę bibliotekarza do funkcji automatu wydającego i przyjmującego książki. W tym wypadku Internet jawi się niemal niczym niewidzialna sieć, pajęczyna, która staje czytelnikowi na drodze do pełnego korzystania z oferty biblioteki starającej się, jak już to zaznaczono, uchodzić za ośrodek kulturotwórczy w środowisku lokalnym. Stąd tak konieczna jest redefinicja roli bibliotekarza, który, przez pojawienie się nowej przestrzeni, zmuszony jest do wyjścia zza muru w postaci lady bądź biurka i aktywizacji swojego funkcjonowania w bibliotece. Bibliotekarze muszą pośredniczyć między czytelnikiem a światem wiedzy – współpracować z użytkownikami tak, aby poznać ich potrzeby i przełamać ich bariery w poszukiwaniu odpowiedzi na pytania, w zdobywaniu nowych informacji i sięganiu do różnych zasobów[10]. Użytkownik, pracując w bibliotece, musi zdobywać nowe doświadczenia i rozwijać swoje umiejętności, a to jest możliwe tylko przez jego aktywne włączenie się w proces informacyjno-wyszukiwawczy, którego inicjatorem powinien być bibliotekarz[11]. Mając lepiej przygotowanego czytelnika, który przecież korzysta z katalogu online i wie, czego chce, bibliotekarz zyskuje więcej czasu na inne działania, jak choćby większe zaangażowanie w życie społeczności lokalnej czy bezpośrednia pomoc czytelnikom, którzy akurat z internetowej odsłony biblioteki korzystać nie chcą lub nie mogą. Taki bibliotekarz powinien charakteryzować się wysokimi kompetencjami współdziałania – w procesach zachodzących w bibliotece musi być zarówno menedżerem, doradcą, jak i przewodnikiem. Przed takim pracownikiem stają nowe wyzwania – musi badać potrzeby czytelników, oceniać je, świadomie kształtować kompetencje czytelników, a jednocześnie dbać o swój rozwój zawodowy, stale doskonaląc się, aby płynnie dostosowywać się do pojawiających się zmian społeczno-gospodarczych[12].

Zaangażowanie w przestrzeni wirtualnej staje się zatem koniecznością dla biblioteki, która musi się zmieniać wraz ze zmianami w otoczeniu, by w pełni dostosować się do potrzeb współczesnego odbiorcy usług bibliotecznych. Jednak, jak

[10] A. Jazdon, *Miejsce biblioteki w medializacji nauki*, [w:] *Biblioteka w społeczeństwie informacyjnym. Edukacja – informacja – media*, pod red. M. Drzewieckiego i M. Majewskiej, Warszawa 2005, s. 39–45.

[11] U. Pośłada, *Rola bibliotekarza w tworzeniu społeczeństwa wiedzy. Predyspozycje zawodowe bibliotekarza a sposoby pracy z czytelnikiem*, [w:] *Rola biblioteki naukowej w tworzeniu społeczeństwa wiedzy,* pod red. Z. Dacko-Pikiewicz i M. Chmielarskiej, Dąbrowa Górnicza 2005, s. 100.

[12] M. Fedorczyk-Falis, *Rola współczesnego bibliotekarza w organizacji i unowocześnianiu warsztatu pracy naukowej i dydaktycznej użytkowników na przykładzie pracy bibliotekarza dziedzinowego i pracownika Czytelni Ogólnej Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*, [w:] *Biblioteka: klucz do sukcesu użytkowników*, pod red. M. Kocójowej, Kraków 2008, s. 53–61.

się okazuje, oba światy nie mogą bez siebie funkcjonować. Zarówno przestrzeń regałów z książkami potrzebuje internetowych łączy, jak i transfer danych pozostanie pusty bez zapachu druku.

CZAS I PRZESTRZEŃ BIBLIOTEKI PEDAGOGICZNEJ

Przykładem miejsca, w którym świat rzeczywisty zderzył się z wirtualnym, tworząc nową czasoprzestrzeń, jest swarzędzka filia Publicznej Biblioteki Pedagogicznej w Poznaniu. Jest to biblioteka, która swą działalność rozpoczęła w 1991 r. Choć katalogi online (alfabetyczny, tytułowy i przedmiotowy), utworzone na podstawie programu Libra 2000, udostępnione zostały na stronie internetowej Biblioteki w 2004 r., to sama strona internetowa filii pojawiła się znacznie wcześniej. Biblioteka przeprowadziła analizę potrzeb swoich czytelników i szybko dostosowała się do rosnących wymagań użytkowników, tworzących rozwijające się społeczeństwo informacyjne. Z tego powodu już od 1999 r. ma własną stronę internetową. W ciągu 15 lat strona ta przechodziła wiele zmian – drobnych, związanych z modyfikacjami szaty graficznej, a także ważnych, dotyczących części merytorycznej (najistotniejsze było zamieszczenie katalogu online, który umożliwia użytkownikom przeszukiwanie zbiorów Biblioteki przez całą dobę). Dzięki współpracy bibliotekarzy pracujących w tej placówce z czytelnikami aktywnie korzystającymi z Biblioteki obecny kształt strony i znajdujące się na niej treści są w pełni dostosowane do odbiorców usług tej instytucji. Informacje umieszczone na stronie internetowej swarzędzkiej Biblioteki Pedagogicznej dotyczą 4 obszarów zainteresowania czytelników, są to: podstawowe informacje o Bibliotece (dane teleadresowe, godziny otwarcia placówki, najważniejsze jej dokumenty), cenne materiały dla użytkowników (zestawienia bibliograficzne, elektroniczne wersje czasopism), informacje o działalności bibliotekarzy (publikacje, organizowane spotkania) oraz informacje dodatkowe (odnośniki do innych stron wartych uwagi, ciekawe informacje na temat Swarzędza – polecane książki o tym mieście oraz Swarzędz na starych pocztówkach).

Prowadzenie strony internetowej Biblioteki w takim kształcie wywarło znaczący wpływ zarówno na pracę nauczycieli bibliotekarzy, jak i na samych czytelników, a to przeniosło się na charakter placówki, tworząc nową czasoprzestrzeń Biblioteki. Użytkownik, korzystając z katalogu online, otrzymuje pełną informację na temat księgozbioru Biblioteki, za pośrednictwem systemu dokonuje rezerwacji interesujących go tytułów, dzięki udostępnionym zestawieniom bibliograficznym otrzymuje gotowy wykaz ważnych publikacji, a przez uzyskanie możliwości korzystania z czytelni internetowych wiele dzieł staje się dla niego dostępnych w wersji elektronicznej. Taki czytelnik, z osoby godzinami przesiadującej w pomieszczeniach biblioteki, dla której zdobycie niezbędnych informacji często uzależnione było od intensywnych starań bibliotekarza, stał się jej wirtualnym użytkownikiem – jednostką samodzielną, dla której priorytetem jest nie praca bibliotekarza, ale współpraca z nim. Czytelnicy swarzędzkiej Biblioteki coraz chętniej korzystają z oferowanych przez nią e-usług,

a powszechny dostęp do Internetu sprawił, że w jej murach są już częściej gośćmi, natomiast w jej łączach stałymi mieszkańcami, niemal budowniczymi tych sieci. Znaczenie zmieniły również dla nich godziny otwarcia Biblioteki, która przez stronę internetową i katalog online została wprowadzona w nowy wymiar czasu, udostępniając w ten sposób swoje zasoby również po godzinach pracy bibliotekarzy, tak by wspomniany, tytułowy czytelnik, przyodziany w piżamę, mógł cieszyć się wiedzą z ksiąg bibliotecznych o każdej porze dnia i nocy.

Od 1999 r., w którym wprowadzony został w swarzędzkiej Bibliotece Pedagogicznej Internet, nieustannie zmienia się definicja nauczyciela bibliotekarza tej placówki. Początkowo była to osoba, której wykształcenie oraz zdobyta wiedza dziedzinowa stanowiły najcenniejszą wartość dla czytelnika. Z czasem, wraz z postępem technologicznym, informatyzacją i komputeryzacją społeczeństwa, kompetencje wynikające z przygotowania do zawodu zaczęły być niewystarczające. Bibliotekarz musiał szybko dostosować się do nowych technologii, źródeł i ogromu wytwarzanych informacji tak, aby nadal pozostawać przed czytelnikiem i móc jemu służyć. Te szybkie i intensywne zmiany zachodzące w otoczeniu sprawiły, że w ciągu kilku lat pracownicy swarzędzkiej filii – nauczyciele bibliotekarze – eksperci w dziedzinie nauk pedagogicznych poszerzyli swoje umiejętności i stali się również specjalistami z zakresu informatyki i ekonomii. Szybko musieli opanować sztukę marketingowego spojrzenia na bibliotekę i rynek jej usług oraz włączyć narzędzia wykorzystywane w *public relations* do swojej codziennej pracy. Dało to wyraz między innymi w zwiększonej aktywności na lokalnym rynku bibliotecznym. Organizowanie zespołów samokształceniowych i konferencji dla nauczycieli bibliotek szkolnych, wystaw, warsztatów i konkursów skierowanych nie tylko do kadry pedagogicznej pozwoliło pracownikom filii wykreować kolejną przestrzeń biblioteki – obszar do realizowania jej misji, celów i zadań.

Potrzeba nawiązania silnych więzi ze środowiskiem lokalnym spowodowała, że w 2011 r. nauczyciele bibliotekarze z Biblioteki Pedagogicznej w Swarzędzu wykonali kolejny krok w kierunku podniesienia atrakcyjności placówki, poszerzenia oferty jej usług, który wyróżnił ją na rynku lokalnym, czyli utworzyli konto Biblioteki na portalu społecznościowym Facebook. Dzięki temu posunięciu zdobyta została kolejna wirtualna przestrzeń wypełniona zarejestrowanymi w Bibliotece użytkownikami, jak również wieloma potencjalnymi nowymi czytelnikami. Od tego czasu strona internetowa i profil na Facebooku stały się drugą przestrzenią tej placówki. Stanowią doskonałe uzupełnienie publikowanych za ich pośrednictwem treści, a dla niewielkiej powierzchniowo oraz ograniczonej budżetowo biblioteki filialnej stały się łatwo dostępnym i niedrogim narzędziem służącym promocji. Dzięki Facebookowi powstał nowy obszar do prowadzenia dyskusji z czytelnikiem – pole, na którym dochodzi do wymiany zdań, myśli i poglądów. Za pośrednictwem tego portalu zwiększyła się również możliwość przekazania istotnych informacji na temat osiągnięć i zasług Biblioteki. Komunikat, który w typowych warunkach jest zawieszony w formie papierowej na tablicy informacyjnej, przez opublikowanie wiadomości na stronie internetowej i umieszczenie „posta” na por-

talu społecznościowym dociera teraz do większego grona odbiorców. W niedługim czasie te 2 narzędzia komunikacji wirtualnej ugruntowały pozycję Biblioteki Pedagogicznej w swarzędzkiej społeczności.

Promocja ciekawych wydarzeń kulturalnych w mieście, ważnych informacji społeczno-gospodarczych czy zagadnień z dziedziny oświaty spowodowały, że poza stałymi czytelnikami, Bibliotece przybyła nowa grupa odbiorców – jej sympatycy. Nie są to osoby fizycznie odwiedzające siedzibę palcówki, ale regularnie bywające w jej internetowych murach. Właśnie dla tej grupy ludzi, czytelników w piżamie – zarejestrowanych w Bibliotece, ale korzystających głównie z jej usług elektronicznych oraz wirtualnych postaci odwiedzających internetowe serwisy, bibliotekarze swarzędzkiej filii wyszli zza lady. Dzisiaj prowadzą równolegle 2 światy biblioteczne. Są koordynatorami życia tradycyjnej i wirtualnej placówki. Dbają, aby najważniejsze informacje dotarły do ich użytkowników jak najszybciej, więc do tego celu wykorzystują narzędzia internetowe. I choć liczba odwiedzających pomieszczenia biblioteczne nieco zmalała, to tradycyjnej pracy bibliotekarskiej nie ubyło, a wymagań stawianych przez ponad 100 osób, które polubiły profil Biblioteki i przez użytkowników, którzy 8 tys. razy w roku zaglądają na jej stronę internetową, z roku na rok jest coraz więcej.

CZAS I PRZESTRZEŃ BIBLIOTEKI NAUKOWEJ

W minionym roku Filia nr 2 Biblioteki Głównej i Centrum Informacji Naukowej Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu przy Wydziale Ogrodnictwa i Architektury Krajobrazu obchodziła swoje 30-lecie. W tym czasie przeszła wiele przeobrażeń. Na początku były zmiany przestrzenne, gdy zwiększała swoją powierzchnię o kolejne magazyny, a w ostatnim okresie zmiany techniczne i strategiczne w działaniu filii. Merytorycznie zasoby placówki od samego początku odpowiadały zainteresowaniom i potrzebom studentów oraz pracowników Wydziału, którzy kształcą się i prowadzą badania w zakresie szeroko pojętego ogrodnictwa. Podstawowym działaniem filii, jako części składowej biblioteki akademickiej, jest zapewnienie i dostarczenie dostępu do źródeł informacji naukowej. Nowe technologie ułatwiły dostęp do zbiorów placówki i zwiększyły możliwości ich rozpowszechniania wśród użytkowników.

Głównym czynnikiem tych przeobrażeń było wprowadzenie do Biblioteki Internetu. Na samym początku Czytelnia, bo właśnie w formie prezencyjnej Filia nr 2 udostępnia swoje zbiory, dysponowała jedynie katalogami kartkowymi (alfabetycznym, topograficznym, dziesiętnym). Od 2000 r. uruchomiono katalog online, który sukcesywnie uzupełniany o najstarsze i najnowsze zbiory zastąpił katalogi kartkowe. Rzadkością jest potrzeba przejrzenia katalogów analogowych, a odkąd niemal każdy czytelnik ma dostęp do wirtualnej sieci informacyjnej, przeszukiwanie i pozyskiwanie zasobów Biblioteki stało się prawie nieograniczone. Zorganizowana działalność informacyjna filii polega na gromadzeniu, przetwarzaniu, a przede wszystkim na udostępnianiu i rozpowszechnianiu najnowszych in-

formacji. Rozpowszechnianiu osiągnięć nauki i techniki służy tworzona od 1993 r. przez pracowników Biblioteki Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu dziedzinowa Baza AGRO. Zawiera ona bibliograficzne opisy artykułów z fachowych naukowych i popularnonaukowych czasopism z dziedzin rolniczych, przyrodniczych i im zbliżonych. Od 2007 r. przekształcana jest w bazę bibliograficzno-abstraktową, a dzięki współpracy z ICM w Warszawie i umieszczeniu jej na platformie YADDA stała się bazą o wolnym dostępie internetowym. Jest to ogromne ułatwienie dla czytelników, a jednocześnie dodatkowy, efektywny kanał kontaktu z tymi, którzy nie należą do społeczności uniwersyteckiej. Dzięki poczcie elektronicznej uprzednio wyszukane w bazach (jakie posiada i udostępnia Biblioteka Główna i Centrum Informacji Naukowej Uniwersytetu Przyrodniczego wraz z filiami) artykuły z czasopism analogowych i elektronicznych trafiają do odbiorców z całej Polski.

Wychodząc naprzeciw oczekiwaniom czytelników, pomimo prawie nieograniczonego dostępu elektronicznego do zasobów Biblioteki, zostały wydłużone i dostosowane do potrzeb studentów (terminy i godziny zajęć na Uczelni) godziny otwarcia filii. Czytelnicy zyskali miejsce nie tylko do cichej nauki, ale i do spotkań dyskusyjnych. Dodatkowym miejscem informacyjno-kontaktowym z czytelnikami jest strona internetowa (http://bg.up.poznan.pl) Biblioteki Głównej i Centrum Informacji Naukowej Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu. Administrujący nią pracownicy Biblioteki odnotowują na niej porównywalną do tradycyjnej – fizycznej frekwencji – wirtualną aktywność czytelników. Aktywna karta biblioteczna pozwala użytkownikom na korzystanie z licencjonowanych zasobów elektronicznych z każdego urządzenia posiadającego łączność z Internetem w każdym miejscu. Umożliwia to działający od 2012 r. System HAN, który między innymi pozwala na wykonanie kopii artykułu na nośniku elektronicznym, przesłanie go pocztą elektroniczną lub wydrukowanie (wyłącznie do celów dydaktycznych i naukowych), zgodnie z przestrzeganiem umów licencyjnych i praw autorskich.

Nie jest to jedyna forma wyjścia bibliotekarzy do czytelników czy też klientów Filii nr 2. Poza działalnością czysto informacyjno-naukową w Czytelni odbywają się również spotkania o charakterze kulturalnym i promocyjnym. Akcje te skierowane są do społeczności akademickiej, jak również do środowiska niezwiązanego z Uczelnią. Pod hasłem „Nie samym ogrodnictwem żyje student" filia na swej tradycyjnej korkowej tablicy zamieszcza informacje o ciekawych lekturach na lato, wydarzeniach kulturalnych w mieście, repertuary kin, programy koncertów, ciekawostki z regionu Wielkopolski (trasy wycieczkowe itp.), informacje o wydarzeniach branżowych, konkursach, spotkaniach.

Filia nr 2 nawiązała kontakty z innymi jednostkami edukacyjno-wychowawczymi. We współpracy z poznańskim Przedszkolem nr 86 „Tęczowy Świat" w pomieszczeniach Czytelni odbyła się wystawa prac dzieci wykonanych na XI edycję Narodowego Konkursu Ekologicznego „Przyjaźni środowisku" w kategorii „Promotor ekologii" w 2010 r. Uczniowie klas I i III z Zespołu Szkół Specjalnych nr 101 im. Jana Brzechwy od 2 lat odbywają w Filii nr 2 nieodpłatne praktyki zawodowe. Praktykanci zapoznają się z podstawowymi czynnościami w pracy bi-

bliotekarza, poznają zasady katalogowania i magazynowania zbiorów. Dla uczniów szkół średnich o profilu ogrodniczym i architektury krajobrazu powstał program informacyjno-promocyjny „Dni otwarte przez cały rok". Polega on na tym, że nauczyciele danej szkoły zgłaszają chęć przyjazdu grup uczniów z klas maturalnych (i nie tylko) w celu zwiedzenia Wydziału. Podczas wizyty jednym z punktów jest spotkanie w Czytelni. Uczniowie mają na nim możliwość zapoznania się z najnowszą literaturą branżową, zarówno naukową, jak i popularnonaukową, sposobami pozyskiwania informacji za pomocą specjalistycznych elektronicznych baz danych oraz z działalnością filii na Uniwersytecie. Pracownicy Czytelni zaangażowali się również we współpracę ze Studenckim Kołem Naukowym Gerontologów „Przeciw Samotności" Wydziału Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu A. Mickiewicza w Poznaniu. W ramach tej współpracy prowadzone są spotkania z osobami starszymi oparte na popularnonaukowych zbiorach Czytelni i wiedzy własnej bibliotekarzy dziedzinowych pracujących w Filii nr 2. Spotkania te odbywają się w Ogrodzie Botanicznym, który znajduje się obok filii. Tak oto przestrzeń działań uległa ogromnemu powiększeniu, a bibliotekarze wyszli w teren. Sama Czytelnia nabrała charakteru „trzeciego miejsca" – w którym zorientowanie wszelkich działań i usług jest ukierunkowane na potrzeby czytelnika zarówno ze środowiska akademickiego, jak i społeczności miejskiej. Każdy ma możliwość skorzystania ze zbiorów, uzyskania fachowej porady w dziedzinie szeroko pojętego ogrodnictwa, podzielenia się własną wiedzą oraz sugestiami dotyczącymi funkcjonowania Czytelni. Tak szerokie spektrum działania filii wymaga od bibliotekarzy kolejnej formy aktywności zawodowej, jaką jest czynny udział w konferencjach i warsztatach, na których zdobywają nową wiedzę i kwalifikacje, doskonaląc swój warsztat pracy oraz umiejętności interpersonalne.

Czytelnia przy Wydziale Ogrodnictwa i Architektury Krajobrazu UP w Poznaniu łamie stereotyp biblioteki akademickiej, który wyraża się w ściśle określonych formach udostępniania informacji dla określonej grupy odbiorców. Filia nr 2 przez swoje szerokie kontakty i otwartą działalność nabiera cech biblioteki publicznej, przyjaznego miejsca, w którym nauka i kultura oraz społeczność akademicka i lokalna koegzystują, czerpiąc wzajemne korzyści.

JEDNA BIBLIOTEKA, DWA ŚWIATY

Publiczna Biblioteka Pedagogiczna w Swarzędzu i Filia nr 2 przy Wydziale Ogrodnictwa i Architektury Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu są małymi częściami składowymi 2 dużych specjalistycznych bibliotek: Publicznej Biblioteki Pedagogicznej w Poznaniu oraz Biblioteki Głównej i Centrum Informacji Naukowej Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu. Cechą wspólną obu bibliotek, poza typowo dziedzinowym księgozbiorem i podstawową ofertą usług dla ukierunkowanego odbiorcy, jest umiejscowienie ich i działanie w specyficznych warunkach lokalnych społeczności – małego miasteczka i wydziałowego kampusu znajdującego się w Dzielnicy Ogrody. Dzięki rozwojowi technologii informacyjnych i komuni-

kacyjnych placówki te mogły poszerzyć grona swych użytkowników. Do klasycznego czytelnika osobiście odwiedzającego bibliotekę dołączyli e-czytelnicy. Oferty usług i działalności obu filii powiększyły się o przestrzeń wirtualną i rozszerzyły na inne grupy odbiorców. Działania informacyjno-kulturalne pozwoliły na integrację z różnowiekowymi społecznościami i zaistniały w realnej przestrzeni innej niż budynki bibliotek. Wszystko to potwierdza podstawowy wizerunek biblioteki, przedstawiony w eseju Sama Demasa zamieszczonym w „Library as Place" z 2005 r.[13], sugerujący, że są one przede wszystkim:

– miejscem spotkań określonych społeczności;
– miejscem uczenia się i nauczania;
– instytucjami oferującymi bezpieczeństwo, komfort i spokój;
– instytucjami bezpłatnymi, niekomercyjnymi.

Tak postrzegana działalność biblioteczna wymaga pewnych predyspozycji i wielu rozbudowanych umiejętności. Współczesny bibliotekarz jako ekspert w swojej dziedzinie jest menedżerem, negocjatorem, informatykiem i znawcą nowych technologii, a także nauczycielem otwartym na wiedzę i animatorem działań. Do spełnienia tak wielu ról powinien posiadać następujące kompetencje[14]:

– prakseologiczne – przydatne w organizowaniu i ocenie procesów biblioteczno-informacyjnych;
– komunikacyjne – niezbędne w relacjach bibliotekarz–użytkownik;
– współdziałania – przydatne w pracy zespołowej;
– kreatywne – konieczne dla realizacji innowacyjnych działań;
– informatyczne – niezbędne dla sprawnego korzystania z nowych technologii.

Ewolucja bibliotek, ich pracowników i użytkowników, powodowana głównie rozwojem cywilizacyjnym i technologicznym, wymusiła zaangażowanie w przestrzeń wirtualną, by dostosować się do potrzeb współczesnego czytelnika-użytkownika. Postrzeganie biblioteki jako „trzeciego miejsca" pozwoliło na ocalenie przestrzeni realnej, osobowej z bezpośrednim kontaktem bibliotekarz–czytelnik. Dowodzi to, iż oba światy nie mogą bez siebie funkcjonować. Transfer danych pozbawiony jest zapachu druku, ale przestrzeń regałów z książkami potrzebuje internetowych łączy.

Bibliografia

Boryczka B., *Praktyczny przewodnik po Internecie dla bibliotekarzy*, Bydgoszcz 2003, s. 7.

Demas S., *From the Ashes of Alexandria. What's Happening In the College Library*, „Library as Place" 2005, [online] http://www.clir.org/pubs/reports/pub129/demas.html [dostęp: 10.06.2014].

[13] S. Demas, *From the Ashes of Alexandria. What's Happening In the College Library*, „Library as Place" 2005, [online] http://www.clir.org/pubs/reports/pub129/demas.html [dostęp: 10.06.2014].

[14] M. Maciejewska, *Kompetencje bibliotekarza wobec zmian społecznych i edukacyjnych*, [w:] *Biblioteka w społeczeństwie informacyjnym*…, s. 136.

Dobrzański K., *Uwarunkowania i zasadność public relations w działaniu organizacji niedochodowych*, [w:] *Public relations,* pod red. J. Świdy i D. Tworzydły, Rzeszów 2003, s. 312.

Dudziak-Kowalska K., *Internetowe strony www bibliotek jako element public relations,* „Biuletyn EBIB" 2004, nr 5, [online] http://ebib.oss.wroc.pl/2004/56/kowalska.php [dostęp: 10.06.2014].

Fedorczyk-Falis M., *Rola współczesnego bibliotekarza w organizacji i unowocześnianiu warsztatu pracy naukowej i dydaktycznej użytkowników na przykładzie pracy bibliotekarza dziedzinowego i pracownika Czytelni Ogólnej Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*, [w:] *Biblioteka: klucz do sukcesu użytkowników*, pod red. M. Kocójowej, Kraków 2008, s. 53–61.

Jazdon A., *Miejsce biblioteki w medializacji nauki*, [w:] *Biblioteka w społeczeństwie informacyjnym. Edukacja – informacja – media*, pod red. M. Drzewieckiego i M. Majewskiej, Warszawa 2005, s. 39–45.

Kijewska B., *Internet jako przykład nowych mediów a emancypacja kobiet*, [w:] *Nowe media – nowe w mediach,* pod red. I. Borkowskiego i A. Woźnego, Wrocław 2001, s. 284–285.

Krupa Z., *Internet – zagrożenie czy uzupełnienie tradycyjnej biblioteki?*, „Biuletyn EBIB", [online] http://www.ebib.pl/publikacje/matkonf/biblio21/sesja7ref2.pdf [dostęp: 10.06.2014].

Lakos A., Gray Ch., *Personalized library portals as an organizational culture change agent,* „Information Technology and Libraries" 2000, nr 4, s. 169–174.

Maciejewska M., *Kompetencje bibliotekarza wobec zmian społecznych i edukacyjnych*, [w:] *Biblioteka w społeczeństwie informacyjnym. Edukacja – informacja – media*, pod red. M. Drzewieckiego i M. Majewskiej, Warszawa 2005, s. 136.

Nahotko M., *OPAC biblioteczny i portal internetowy – podobieństwa i różnice*, „Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej" 2001, nr 3, s. 6.

Pasztaniec-Jarzyńska J., *Działalność promocyjna w bibliotece. Dlaczego, jak, dla kogo?*, „Biuletyn Informacyjny Biblioteki Narodowej" 2001, nr 4, s. 6.

Poślada U., *Rola bibliotekarza w tworzeniu społeczeństwa wiedzy. Predyspozycje zawodowe bibliotekarza a sposoby pracy z czytelnikiem*, [w:] *Rola biblioteki naukowej w tworzeniu społeczeństwa wiedzy,* pod red. Z. Dacko-Pikiewicz i M. Chmielarskiej, Dąbrowa Górnicza 2005, s. 100.

Załubski J., *Media bez tajemnic*, Poznań 2002, s. 238.